

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА:

***минуле, сучасне,
шляхи розвитку***

Збірник наукових праць

*Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету*

Випуск 9

Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: Зб. наук. праць: Наук. зап. Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. Вип.9. – Рівне: РДГУ, 2004. – 116 с.

У збірнику вміщено статті науковців вищих навчальних закладів та музейних установ, які присвячені розгляду історико-мистецької проблематики переважно західноукраїнських теренів. Певна частина матеріалу висвітлює різнобічні грані музичного мистецтва. Окремий розділ складають повідомлення та рецензії.

Для науковців, студентів, аспірантів та усіх тих, хто цікавиться вітчизняною історико-мистецькою проблематикою.

Редакційна колегія:

Головний редактор: **Виткалов В.Г.** – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри культурології, декан художньо-педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету

Арцишевський Р.А.	– доктор філософських наук, професор (Луцьк)
Афанасьєв Ю.Л.	– доктор філософських наук, професор (Київ)
Баканурський А.Г.	– доктор мистецтвознавства, професор (Одеса)
Бондарчук Я.В.	– кандидат мистецтвознавства, доцент (Острог)
Захарчук-Чугай Р.В.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)
Іваницький А.І.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)
Ільченко О.О.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)
Кияновська Л.О.	– доктор мистецтвознавства, професор (Львів)
Овсійчук В.А.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)
Постоловський Р.М.	– кандидат історичних наук, професор (Рівне), Заслужений діяч науки і техніки України
Прокопович Т.Ю.	– кандидат мистецтвознавства, доцент (Рівне)
Ричков П.А.	– доктор архітектури, професор (Рівне)
Смирнова Т.Б.	– кандидат мистецтвознавства, доцент (Рівне)
Станішевський Ю.О.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)
Троян С.С.	– доктор історичних наук, професор (Рівне)
Федорук О.К.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)

Упорядник тому: проф. **Виткалов В.Г.**

Друкується за рішенням вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 3 від 28 листопада 2003 р.)

Збірник зареєстрований Президією ВАК України як фахове видання з проблем мистецтвознавства
(постанова №2409/2 від 9.02.2000 р.).

Розділ 3. РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ, ПОВІДОМЛЕННЯ

УДК 78.071.1 (477.83/86)

Г.Г. Каневська, В.Г. Виткалов

ТВОРЧІ ПОРТРЕТИ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ: МИКОЛА ВІКТОРОВ

Львівський композитор Микола Вікторов народився в 1941 році у місті Новоросійську Краснодарського краю Російської федерації. Загальну середню і початкову медичну освіту здобув в Одесі. З 1958 року і донині мешкає у Львові, де одержав середню музичну освіту в музично-педагогічному училищі (1962 р.) і вищу, як музикознавець, - у Львівській державній консерваторії ім. М. Лисенка (1970 р) у класі доц. О. Теплицького. Композицію у Львівській консерваторії студіював у класі доц. А. Нікодемівича. Згодом, у 1978 році, закінчив аспірантуру при Московській державній консерваторії ім. П. Чайковського з фаху “теорія музики” під керівництвом відомого музикознавця проф. Ю. Холопова.

Творча діяльність М. Вікторова розпочалася з 1958 року і охоплює різні види музично-педагогічної та музично-виконавської роботи як в академічному, так і в естрадно-джазовому напрямках. Значну частку життя й своє подальше творче зростання він здійснював на посаді артиста оркестру Львівського державного цирку.

Різноманітність мистецьких зацікавлень і уподобань композитора відбилася повною мірою і на його творчості, що охоплює різні види “серйозної”, естрадно-джазової музики та музики, що синтезує перші два мистецькі відгалуження. Треба зазначити, що вплив музичного побуту на мову “серйозної” музики спостерігаємо в усі часи. Не уникає цього і ХХІ століття. Наявний лише різний ступінь їх взаємодії. І сьогодні продовжує накопичуватися ціла школа жанрових і стилістичних комплексів, де з одного краю нагромаджуються твори узагальнено-абстрактного змісту, так званої “чистої” музики, а з іншого – твори суто ужиткового спрямування. І сучасна естетична думка поступово вчиться поцінювати художні якості композицій незалежно від їхньої жанрової приналежності, беручи до уваги всі складові художнього цілого.

Творчість М. Вікторова можна з певною умовністю поділити на декілька періодів, хронологічно пов'язаних із навчанням у музичних закладах або ж із видами його наступної композиторської діяльності, з поступовим набуттям мистецького і життєвого досвіду, що, акумулюючись, зумовлював загальний напрям творчості та її стилістичні особливості.

Тож початковий період творчості (до 1958 р.) містить у собі лише спроби компонування та наслідування тих зразків музичної культури, з якою композитор-початківець стикався у процесі навчання гри на фортепіано (з 1950 р). Серед таких творів – Десять сонатин для фортепіано у стилі класичних композицій (Кулау, Клементі), цикл дитячих п'єс для цього ж інструменту в характері відомих циклів Р. Шумана, П. Чайковського. Окремо слід згадати й спроби створення оперних сцен за класичними літературними зразками (“Енеїда” І. Котляревського, “Кайдашева сім'я” І. Нечуя – Левицького, “Слепая” Т.Шевченка). Уже в цих опусах яскраво виявилось захоплення автора пісенним фольклором та глибоке враження від української класичної опери, почав формуватися майбутній мистецький стиль.

Наступний період творчості охоплює роки навчання у Львівському музично-педагогічному училищі (1959-1962 рр). У цей час спостерігається поступове розширення арсеналу засобів музичної виразності, дедалі більше ускладнення гармонічної і мелодичної мови, що

відбиває риси не лише пізньоромантичної музики кінця XIX сторіччя, але й частково музики ранньомодерністичної, так характерної для початку століття двадцятого. Серед багатьох завершених творів цього періоду слід згадати цикл із Семи п'єс для фортепіано, різножанрових та мальовничих за своїм змістом, а саме – “Ноктюрн”, “Романс”, “Серенада”, “Скерцо”, “Елегія”. Своєрідним обрамленням цих композицій стали “Інтермедія” та “Постлюдія”.

Інші твори цієї доби – “Чотири вірша Івана Франка” для голосу у супроводі фортепіано відбивають настрої, пов'язані із порами року. Хоровий цикл “Заозерна далечінь” на вірші М.Ігнатенка – це різнобарвна пейзажна лірика, що продемонструвала досконале знання потенційних можливостей людського голосу. Серед інших композицій віднесених до другого періоду творчості, - шість романсів на вірші російських поетів, що являють собою вияв глибоких психологічних хвилювань ліричного героя, а також Перше тріо для скрипки, віолончелі та фортепіано, що своїми витоками має інтонації українських народних пісень. До речі, у першій його частині використано історичну пісню “Тече вода з-під каменю,” присвячену провідній верстві українського суспільства XVI-XVIII ст. – козацтву.

Даниною пам'яті Т. Шевченку, з нагоди сотих роковин від дня смерті поета (1961 р), стала фортепіанна фантазія “Кобзар”, у якій також використано історичну пісню, але вже іншого змісту – “Зажурилась Україна”. З Шевченковим циклом пов'язані й декілька композицій для хору без інструментального супроводу: “На горі Чернечій” на вірші Ганни Мордан, “На Тарасовій горі” за текстом Романа Лубківського, “Учітеся, брати мої”, “За сонцем хмаронька пливе” за Т. Шевченком. Цей художній ряд продовжує й цикл обробок український народних пісень, а також “Три легкі сонати” для фортепіано, друга з яких базується на інтонаціях карпатського фольклору, а в третій використано історичні пісні “Ой, з-за лісу, із-за темного” та “Ой, з-за гори чорна хмара”. Як бачимо, історична проблематика й надалі та значною мірою продовжує впливати на формування композиторського стилю митця. І завершує цей відносно короткий період творчої праці М. Вікторова “Легенда – симфонія” із широким використанням елементів східної екзотики в музичній мові. Зазначений вище одночастинний твір для симфонічного оркестру навіяний змістом повісті О. Купріна “Суламіф”.

Третій період творчості композитора (1962-1965 рр.) охоплює роки військової служби. Особливістю творів цієї доби є поява елементів неокласицизму, характерного для початку XX століття (Славінський, С. Прокоф'єв). Інтонаційні елементи бароко і класицизму в мелодиці митця все сміливіше поєднуються із дисонансовою і хроматичною гармонією нового часу. Продовження лінії життя романтичних, класичних і джазових елементів спостерігаємо й у Варіаціях на тему української народної пісні “По цей бік гора”.

Наступні композиції М. Вікторова наближаються знову ж до неокласицизму. Впливи цього стилю помітні у Сонаті для альту у супроводі фортепіано, Тріо для кларнета, альту і фортепіано, Тріо для двох кларнетів і фортепіано, Третій сонаті для фортепіано. Принагідно зазначимо, що вибір такого інструментального складу зумовлювався, за словами автора, лише наявністю виконавців на кларнеті та смичковому альту в умовах військової служби.

Четвертий період творчого зростання автора (1965 – 1970 рр), дедалі охоплює роки навчання у Львівській державній консерваторії ім. М Лисенка. Цей час характеризується дедалі більшим розширенням засобів музичної виразності, зокрема застосуванням свободної атональності, додекафонної та серійної технік. Зазначені вище елементи художньої виразності втілилися у таких творах, як Три ескізи, Четверта і п'ята сонати для фортепіано, чотири романси на вірші Никанора Парри (Чилі).

Тоді ж все частіше твори композитора починають звучати з концертної естради, формуючи відповідну публіку, що захоплюється подібною музикою. Так Квінтет для двох скрипок, альту, віолончелі і фортепіано – масштабний камерно-інструментальний твір – був виконаний у Львівській державній консерваторії 1968 року невдовзі після завершення роботи над ним. Цей чотиричастинний цикл містить контрастні жанрово-стилістичні елементи. Перша частина його – сонатне *allegro* – характерна своєю драматичною колізією, друга – скерцо – гротескного

характеру із широким використанням жартівливої народної пісні “Бодай ся когут знудив”, третя – повільна частина ліричного характеру із наспівним соло альту дещо трагедійного забарвлення і, нарешті, четверта – танцювальний фінал із елементами львівського міського фольклору, в основу якого покладена жартівлива “батярська” пісня “Фай дулі фай”.

Треба зазначити, що додекафонічні пошуки митця розпочалися вже у фортепіанних циклах, написаних 1968 року (Сюїти №№1-4). Свобідна атональність лежить в основі таких творів, як Два романси на вірші Олександра Межирова, Концерти для кларнета, труби, тромбона, фортепіано і струнного оркестру; Двох хорів на вірші Яна Райніса; симфонічній сюїті для малого складу симфонічного оркестру. До речі, Другий квартет для струнних інструментів був також виконаний на сцені Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка у 1969 році. У цій композиції продовжено лінію розробки експресіоністично-загострених образів з елементами “банального” (у дусі Д.Шостаковича).

Сюїта для одинадцяти інструментів, що складається з одинадцяти частин, відбиває прагнення мініатюризації її лаконічного виразу. Пізніше це явище дістане назву “мінімалізм” і буде широко використане митцями. Написані у тому ж характері П’ять мініатюр для скрипки у супроводі фортепіано виконувалися на концерті цього ж, 1969 року.

У річищі пошуків зазначеного періоду перебувають і наступні твори композитора, зокрема “Ода щасливому дню” на вірш Пабло Неруди (солоспів у супроводі фортепіано), Прелюдія і фуга для органа, Три інвенції, хорал і фуга для скрипки соло.

Підсумовує творчу працю цієї доби вокальний цикл “Три вірші Миколи Красюка”, в якому помічено повернення до більш поміркованої музичної мови. Цей період характерний подальшим зверненням до жанрів естрадно-джазової музики, хоча академічний напрям теж не залишається осторонь творчих шукань художника. Тоді ж з’являється декілька п’єс для естрадних оркестрів і ансамблів, що неодноразово виконувалися на концертних майданчиках, а також на радіо і телебаченні.

П’ятий, умовно виділений нами період (1971-1975 рр.), охоплює роки викладання у Львівській державній консерваторії. Музична стилістика цього періоду характеризується синтезом надбань попереднього часу, досягненням більшої врівноваженості художнього виразу, відкиданням екстрем, юнацького максималізму. Серед доробку цієї доби – “Досвітні огні” – композиція, написана для мішаного складу хору а capella на вірш Лесі Українки. Сюди ж зарахуємо й Друге тріо для скрипки, віолончелі і фортепіано, виконане на сцені консерваторії у 1971 році. До речі, ця композиція складається з контрастних музичних образів і нетрадиційної форми, що поєднує в собі риси сонатно-симфонічного циклу із свобідною одночастинністю.

Наступний твір “Слово” призначається для дитячого хору у супроводі фортепіано (слова Л. Українки). Виконувався він на різноманітних концертах, присвячених пам’яті поетеси у соті роковини від дня її народження (1971 рік).

Широту творчих устремлінь автора, зросту майстерності, високий професіоналізм засвідчують Прелюдія і фуга для органа, Сюїта №6 для фортепіано, Рапсодія для скрипки соло, Симфонія для великого складу симфонічного оркестру – чотиричастинний сонатно-симфонічний цикл, що розгортає панораму різноманітних контрастних образів. До творів цієї доби належать також і П’ять романсів на вірші Віри Гнатюк, що являє собою своєрідний вокальний цикл; Чотири балади на вірші Андрія Малишка – героїко-епічний цикл для хору без інструментального супроводу, а також Концерт для труби з оркестром, Третій струнний квартет, Сюїта №7 для фортепіано. Природно, що усі ці твори досить різноманітні за своїм стилем та змістом.

Зазначимо, що соната для скрипки у супроводі фортепіано відразу ж після написання була виконана на львівському радіо. Це – типовий циклічний твір без традиційного сонатного allegro, за своїм змістом і структурою близький до сюїти.

Завершує цей період творчості низка вокальних композицій: “Два вірша Андрія Малишка” (солоспів у супроводі фортепіано) і “Реквієм” на поезії Івана Гончаренка, підготовлений для чоловічого складу хору без інструментального супроводу. Він також неодноразово виконувався

на радіо. У цей же час було створено і низку естрадно-інструментальних п'єс та музику до театральних вистав.

Шостий період, що розпочався від 1976 року і триває до теперішнього часу, характерний зменшенням кількості творів й поліпшенням їхньої якості поглибленням змісту й подальшим зростанням композиторської майстерності. Музична мова митця стабілізується, усе чіткіше помітна тенденція до зближення академічних та побутових елементів музичної лексики. Твори цього періоду вирізняються масштабністю художніх образів, барвистістю, дещо ускладненою структурою, глибоким психологізмом тощо. Це – Соната для віолончелі у супроводі фортепіано, Токата для двох фортепіано (яскрава, енергійна п'єса, уперше виконана на фестивалі в Дрогобичі 1997 року), Рапсодія пам'яті Дж. Гершвіна для двох фортепіано, що являє собою цікавий синтез джазових елементів із класичною академічною формою. Подібні експерименти у площині художньої форми підтримує також Капріччо для симфонічного оркестру, в якому вдало поєднані елементи гуцульського фольклору та естрадно-джазової музики. Продовженням неоромантичних шукань композитора в цей час стали Три ноктюрни для струнного оркестру, що об'єднали п'єси, яким притаманні лірико-суб'єктивні почуття з пейзажно-об'єктивними барвами музичного виразу. Окремо серед згаданої низки творів слід виділити сюїту для струнного оркестру, що включає чотири п'єси танцювально-побутових жанрів, позначених веселим гумором, а саме: “Марш для дідуся”, “Вальс для бабусі”, “Танго для тата і мами”, “Диско для онуки”. Проте цими творами не вичерпується творчий доробок художника зазначеного періоду. Його продовжують Концерт для скрипки з оркестром – оригінальна полістилістична композиція, Четвертий струнний квартет (циклічний твір із контрастними образами), Три елегії для фортепіано (цей твір, позначений елементами неоромантизму, також уперше виконувався на мистецькому фестивалі в Дрогобичі 1997 року), Квінтет для духових інструментів у двох частинах (елегійна і танцювальна), два хори без супроводу на вірші Лесі Українки (“За правду” й “Акерман”) з циклу “Подорож до моря”, Багателі для фортепіано, - велика циклічна композиція з 15 мініатюр, досить різноманітних за змістом і стилем, Псалми для мішаного хору у супроводі фортепіано, що являють собою також циклічну композицію, в основі якої лежить текст.

Завершує зазначений період низка естрадно-джазових п'єс для фортепіано, ансамблів і оркестрів, а також різноманітна музика до театральних вистав та циркових номерів, тобто ті жанри музичного мистецтва, до яких охоче звертався композитор протягом усього свого творчого життя.

Сьогодні Микола Вікторов й надалі продовжує плідно працювати, реалізуючи попередні музичні задуми та плекаючи нові, підтверджуючи цим своє високе звання українського художника.

Резюме

У статті розглянуто основні етапи творчості сучасного Львівського композитора Миколи Вікторова, мистецька спадщина якого вирізняється широкою жанровою різноманітністю і включає інструментальні, хорові композиції, низку обробок народних пісень, а також симфонічні цикли, окремі оперні сцени та твори естрадно-джазового спрямування. Дана стаття є однією з небагатьох спроб дослідження творчого доробку цього оригінального українського митця.

Summary

Main periods of creative life of modern Lviv composer Mykoly Victorova, his artistic heritage is distinguished by genre variety and includes instrumental, choir compositions, a set of adapted folk songs and symphonic cycles some opera acts and words of jazz-variety style were examined in this article. This article is one of few attempts of investigation of artistic creation of this original Ukrainian artist.

УДК 008.477

Н.О.Волощук

ЗМІСТ

<i>Від упорядника</i>	3

Розділ I. ІСТОРИКО-МИСТЕЦЬКА СПАДЩИНА УКРАЇНИ

<i>О.Коменда.</i> Микола Рославець у контексті української культури	6
<i>С.В.Бєдакова.</i> “Празька школа” Василя Барвінського	18
<i>О.В.Граб.</i> Фольклорні витoki у художній спадщині західноукраїнських митців кінця ХІХ – першої третини ХХ століття та їх вплив на сучасний соціокультурний процес	21
<i>Т.Сідлецька.</i> Становлення українського оркестру народних інструментів.....	30
<i>О.І.Трофімчук.</i> Формування складів оркестрів народних інструментів та напрями їх діяльності в Україні у 20-50-х роках ХХ століття	35
<i>Н.В.Кубицька.</i> Гончарство Волинського Полісся: сучасний стан та перспективи розвитку ..	49

Розділ II. ТЕОРЕТИКО-МИСТЕЦЬКІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

<i>Б.І.Яремко.</i> Індивідуальна і локальна виконавська стилістика Карпатської сопілкової музики	60
<i>Л.П.Ігнатова.</i> Музична мова в контексті постмодерністичного світогляду	65
<i>О.В.Граб.</i> Національні джерела та суспільно-громадська тематика у мистецькій спадщині Станіслава Людкевича (кінець ХІХ - перша третина ХХ століття)	70
<i>Т.А.Зінов’єва.</i> До питання інтерпретації оцінки національних героїв українського лялькового вертепу	82
<i>А.Єфименко.</i> Олів’є Мессіан: феномен релігійності у творчості митця	88
<i>Л.М.Свїрїдовська.</i> Моральний потенціал духовної музики: онтологічний підхід	93
<i>О.Ямборко.</i> Михайло Білас: парадигма творчості.....	96
<i>Д.П.Бернадська.</i> Зовнішні фактори синтезу мистецтв у контексті сучасного культурного досвіду..... □	101
<i>Т.О.Пономарьова.</i> Деякі актуальні проблеми творчого і художнього проектування сучасних музейних експозицій	104

Розділ III. РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ, ПОВІДОМЛЕННЯ

<i>Г.Г.Каневська, В.Г.Виткалов.</i> Творчі портрети сучасних українських композиторів: Микола Вікторов	110
<i>Н.О.Волощук.</i> Архипресвітер Сергій Кіндзерявий-Пастухів (до 80-річчя від дня народження).....	114